

De auteur ergert zich duidelijk aan de tegenstelling die sommigen willen creëren tussen mensenrechten en dierenrechten. Hij plaatst de strijd voor dierenrechten net in het verlengde van de strijd voor mensenrechten. De link tussen wreedheid jegens mensen en wreedheid jegens dieren verdient volgens Vandenbosch meer aandacht. Hij wil zeker de slavernij of de uitroeiing van de joden niet botweg gelijkstellen met de manier waarop dieren vaak behandeld worden, maar wijst wel op bepaalde parallellen. Omdat de auteur beseft hoe gevoelig een degelijke vergelijking ligt, verwijst hij hierbij naar citaten van zwarte en joodse auteurs, wiens familieleden zelf deze gruwelen hebben ondergaan

De opvattingen van Vandenbosch mogen dan in veel ogen radicaal zijn, voor een fundamentalist wil hij zeker niet versleten worden. Absolute zuiverheid is niet van deze wereld. Zo verklaart de dierenactivist zich geen blinde opponent van dierproeven: zeer veel dierproeven zijn overbodig, vaak zelfs contraproductief, maar dat betekent nog niet dat een onmiddellijk, volledig verbod op dierproeven per definitie realistisch is.

Waarschijnlijk zal niet iedereen na het lezen van dit boek de dierenrechtenvi-

sie van Michel Vandenbosch volledig delen. Maar dat lijkt ook niet de bedoeling van de auteur. Als hij mensen een aantal stappen in de goede richting kan laten zetten, beschouwt hij dat al als een belangrijke winst. Er is een verschil tussen de eisen die GAIA aan de politiek stelt en GAIA's ideale streefdoelen en toekomstscenario's. Zo is Vandenbosch zelf een overtuigd vegetariër, maar levert hij wel strijd voor een diervriendelijker veehouderij. Het is niet zo dat iemand die nog vlees eet, hypocriet zou zijn als hij tegelijk bezwaren heeft tegen bont of foie gras.

Het is die pragmatische houding die ervoor zorgt dat zelfs de Boerenbond in een specifiek dossier wel eens een schouderklopje krijgt, terwijl groene politici in het boek verschillende keren op een sneer mogen rekenen. Net omdat de ideologische verwantschap veel groter is, wordt de lat voor hen veel hoger gelegd, misschien wel eens te hoog. Anderzijds is het uitgesproken pragmatisme vermoedelijk net het geheim van GAIA: het zorgt ervoor dat de organisatie ook op veel sympathie mag rekenen bij mensen die niet alle elementen delen van de visie die Michel Vandenbosch in *De dieren crisis* uiteenzet.

Stefan Colaes

Het federalisme van een anti-nationalist

Dierickx, Ludo, *Nationalisme onder het mes. Kritiek van het politieke nationalisme in België en in het algemeen*, Uitgeverij Fantom, Antwerpen / Harmelen, 2002.

'Sire, il n'y a pas de belges.' Deze uitspraak van de Waalse socialist Jules

Destrée uit een brief aan de koning in 1912 lijkt vandaag de dag meer dan ooit werkelijkheid te zijn, zeker nu het koningshuis met epigonen als Filip en Laurent de harten niet echt meer op hol doet slaan en de nationale voetbalploeg van de ene blamage in de andere sukkel. Toch is de boutade van Destrée anno 2005 niet helemaal correct. Zij gaat onder meer voorbij aan de inspanningen die ex-Agalev-parlementslid Ludo

Dierickx en zijn drukingsgroep B Plus leveren. B Plus probeert alle mogelijke tendensen van separatisme in België tegen te gaan en ijvert voor het behoud van de solidariteitsmechanismen tussen de verschillende gewesten en gemeenschappen in ons land. Voorzitter van B Plus is de industrieel Maurice Velghe; Dierickx is 'politiek secretaris' van de vereniging.

Dierickx (van '81 tot '88 lid van de Kamer, van '88 tot '95 senator; nadien overgestapt naar de SP.A, nu opnieuw lid van Groen!) probeert niet alleen via lobbying het separatisme te bestrijden. Al jarenlang is hij ook actief als publicist, met kritische analyses van alle vormen van nationalisme als rode draad doorheen zijn werken. Zo publiceerde hij al in 1964 het boek *Belgen op de tweesprong* en was er nog in 1991 *De groene idee en de rijkdom van mens en natie*. Zijn laatste publicatie *Nationalisme onder het mes* zet het onderzoek naar de politieke en sociale implicaties van het nationalisme verder. En zeker en vast niet ten onrechte, nationalisme is in de politieke wetenschappen opnieuw een belangrijk thema geworden na de ineenstorting van het Sovjet-regime, de oorlog in ex-Joegoslavië en verscheidene afscheidingsbewegingen in verschillende delen van Europa (denken we maar aan ex-Tsjecho-Slowakije, Baskenland, Vlaanderen,...). Bovendien treden er nieuwe nationalistische spanningen op tussen de economische grootmachten Japan en China en roepen instellingen als de EU en de VN belangrijke vragen op in verband met federalisme en nationale soevereiniteit. Onderzoeksvragen genoeg dus, zou je zo op het eerste gezicht denken. Groot is dan ook de ontgoocheling als blijkt dat het tweede en langste deel van het boek (ongeveer 150 pagina's) voor een groot stuk bestaat uit letterlijk overgenomen

passages uit *Belgen op de tweesprong* uit... inderdaad, 1964! Hiermee laat Dierickx de kans liggen om zijn jarenlange denken en schrijfwerk over nationalisme te actualiseren, bijvoorbeeld door zijn ideeën en zijn ervaringen als parlementariër in een coherent geheel te gieten dat gekoppeld is aan de vraagstukken van vandaag. Enkel op de laatste zeventig bladzijden behandelt Dierickx de hete hangijzers van onze tijd en wordt het boek pas echt interessant. Op die pagina's wordt er eindelijk stilgestaan bij de gebrekkige democratische controlemechanismen in het Belgische federalisme en de toekomst van de Europese Unie ('een Europa van etnieën' vs. een bovennationale federatie). Jammer dat die laatste bladzijden soms minder grondig uitgewerkt zijn, waardoor de lezer een beetje op zijn honger blijft. Dierickx levert wel veel terechte kritiek op hedendaagse nationalistische tendensen, maar toont zich bijzonder zwak om een degelijk alternatief uit te werken, zeker op bestuurs- en administratief vlak.

Storend is ook de stijl die de auteur hanteert. Dierickx' boek is niet – zoals in de inleiding beweerd wordt – een 'analyse', een 'dissectie' of een 'ontleding' van het nationalisme, maar is eigenlijk één langgerekt opiniestuk gericht tegen de mentaliteit en de excessen van nationalisten en hun ideologie, met name het zelfbeschikkingsrecht van volkeren. In plaats van een rustig onderbouwd essay krijgt de lezer dan ook vaak een drammerige en schreeuwerige tekst voorgeschoteld, die niet altijd even makkelijk kauwt, laat staan verteert. Onophoudelijk hakt Dierickx in op de gevaren van nationalisme, wat enerzijds terecht is, maar wat anderzijds ook met een korte paragraaf in het begin van het boek omschreven had kunnen worden. Nu moet de lezer constant passages verwerken die eindeloos voort-

schrijden in de volgende trant: “Wie in oorlogstijd diensten te moeten bewijzen aan overheden of burgers van de vijandige natie, wordt niet alleen door zijn eigen land als verrader uitgescholden en zo nodig terechtgesteld, maar wordt eveneens door de staat, die van zijn optreden profiteert, als een onbetrouwbaar en tegennatuurlijk element beschouwd. Beide kampen laten spionnen en overlopers vallen. Dit is de stilzwijgende overeenkomst tussen soevereine machten. Deze overeenkomst is onontbeerlijk, willen ze zichzelf niet ondergraven. Houden zij zich niet aan deze overeenkomst, dan aanvaarden ze impliciet dat de aardbewoners kunnen kiezen tussen staten, net zoals ze kunnen kiezen tussen partijen, belangengroepen of godsdiensten, wat zou indruisen tegen het door hen verspreide geloof, dat de staatsaanhorigheid, de hoogste, de heiligste, de natuurlijkste, de opperste, de onverbreekbaarste is. De moderne staten zijn erin geslaagd dit geloof in de hoofden van hun respectieve onderdanen in te prenten. Ter dood veroordeelden voor het executiepeloton roepen niet ‘Leve mijn familie, leve mijn stad, mijn partij, mijn geloof...’, maar citeren nog dikwijls de namen van staten of naties. Lifters geloven dat ze de aandacht en de sympathie van de autobestuurders kunnen wekken met bordjes, waarop hun staatsaanhorigheid vermeld staat. Schijnbaar is het dus zo dat het voor velen belangrijker is Fransman of Deen te zijn en dit door drukletters mede te delen, dan er fatsoenlijk en betrouwbaar uit te zien. Dit is alles het resultaat van de politieke bedrijvigheid die men nationalisme noemt... enzovoort, enzovoort...” (p. 110-111). Deze stijl wordt door de auteur bijna 200 pagina’s lang aangehouden; een mens zou er nog nationalistisch van worden...! (sic)

Niet alleen stilistisch, ook inhoudelijk

valt er wel wat in te brengen tegen Die-rickx. Zo staat hij m.i. te weinig stil bij de rol van de natiestaat en het daarbijkorende nationalisme op het vlak van de sociale zekerheid en de mogelijke solidariteitsbanden tussen burgers. Hoe je het ook draait of keert, de nationale identificatie zorgt er nog steeds voor dat bepaalde systemen van solidariteit in stand houden, wat in het rijke Westen, gekenmerkt door individualisme en materialisme, verre van evident is. Via nationaal burgerschap blijven de meeste westerlingen niet alleen bereid om solidair te zijn met andere mensen dan hun naaste familieleden, maar bovendien gaat het vaak ook om zeer grote groepen (denk bijvoorbeeld aan de 80 miljoen Duitsers). Het enige wat Die-rickx daar tegenover kan stellen is het volgende: “De psychologische voorbereiding op de oprichting van een supranationale democratie moet zorgvuldig gebeuren. Ze moet grondiger, diepgaander, redelijker en algemener zijn dan in het geval van traditionele nationale staatsvorming, omdat hier geen beroep kan gedaan worden op de nationalistische denktechniek. Wordt deze techniek toch gebruikt, dan streeft men naar een nieuw nationalisme – een gevaar waartegen men zich moet wapenen – en voorziet men de nieuwe staatsstructuur van een politiek idee die wel toelaat de strijd aan te gaan tegen andere nationalismen, maar niet tegen het nationalistische verschijnsel zelf, noch in de wereld, noch binnen de eigen grenzen. De voorbereiding van een dergelijke revolutie moet het werk zijn van duizenden die zich gedragen als wereldburgers of burgers ‘avant la lettre’ van de federatie. Liefst moet deze voorbereiding voor een deel bestaan uit een alles doordringend maatschappelijk debat (of politieke rel), dat de burgers dwingt tot bezinning en bewuste keuze (liefst in een referendum). Wie deze revolutie

in de geesten voorbereidt, is een federalist en tegenstander van de confederalisten die het zelfbeschikkingsrecht van de deelgebieden niet willen aantasten.” (p. 188) Of deze kosmopolitische revolutie garanties biedt voor een systematische en democratisch verankerde solidariteit, wordt door de auteur niet echt uitgespit. En als je al weet dat het binnen de EU al niet evident is dat een Deen solidair is met een Pool of een Let met een Italiaan, dan lijkt Dierickx’ wereldrevolutie momenteel nog niet echt in de maak... En ook wat België betreft, komt Dierickx niet verder dan het weinig inspirerende idee van de heroprichting van meertalige federale partijen. Dierickx levert scherpe en juiste kritiek op het uiteengevallen Belgische samenlevingsmodel, maar om beleidsvoorstellen te lanceren die in het België van 2005 werkbaar zijn, zal hij toch nog eens zijn huiswerk moeten maken.

Ludo Dierickx is een man met een mening en het is dan ook als columnist in kortere stukken dat hij het beste tot zijn recht komt. Dat bewijzen de opiniestukken die de laatste jaren van hem verschenen zijn in verscheidene Vlaamse kranten en die achteraan in het boek zijn opgenomen. In die context weer-

legt hij bijvoorbeeld de stellingen van de conservatieve Leuvense hoogleraar Matthias Storme, die erin slaagt om mensen die bekommerd zijn om wereldsolidariteit ‘postmoderne nihilisten’ te noemen. Terecht vraagt Dierickx zich hier af of de prioriteiten van Storme, die de ‘eigen culturele identiteit’ als *conditio sine qua non* beschouwt, niet verkeerd gelegd worden. Immers, zo stelt Dierickx, “ook wanneer de culturele verschillen en identiteiten van groot belang blijven, zal er toch in België, Europa en de wereld behoefte zijn aan meertalige en multiculturele bewegingen, partijen, vakbonden, administraties, parlementen, democratische instellingen die stelselmatig en niet occasioneel de nadruk leggen op het eerbiedigen en naleven van universele waarden.” (p. 220) Daarin heeft Dierickx overschot van gelijk; het is enkel de vraag binnen welke staatkundige entiteit die ‘universele waarden’ vandaag de dag het best gerealiseerd worden: binnen de natiestaat of binnen een postnationale constellatie? En op die vraag geeft Dierickx, zoals reeds eerder gezegd, jammer genoeg geen duidelijk, laat staan een overtuigend antwoord.

Diederik Vandendriessche

Rechtvaardigheid in een begrensde wereld

Fair Future. Begrenzte Ressourcen und Globale Gerechtigkeit. Eind Report, herausgegeben vom Wuppertal Institut für Klima, Umwelt, Energie. München, Verlag C.H. Beck, 2005.

In groene middens is het Wuppertal Instituut geen onbekende. Al jarenlang is deze denktank toonaangevend in het

uitwerken van ecologische concepten. De voorbije jaren werd een reeks papers gepubliceerd over duurzame globalisering. En nu is er een boek dat al dat werk samenbrengt in een coherent geheel. Dat Wolfgang Sachs een van de twee projectleiders van dit boek is, merk je meteen. Het hele boek is een overtuigende en stimulerende uitwerking van het idee ‘ecologische rechtvaardigheid’. In een begrensde wereld stellen ecologische vraagstukken zich